ISNN 3030-3907

2026
JUNE
ISSUE - 6
VOLUME -1

DEVELOPMENT OF SCIENCE

scientific journal

Development of science

Ilmiy jurnal

IYUN 2026
Issue - 6, VOLUME – 1

ISSN 3030 -3907

Ilmiy jurnal OAK rayosatining 2024 yil 27 sentabrdagi 361-son qaroriga asosan 02.00.00 kimyo fanlari hamda 2025 yil 12 fevral 367- son qaroriga asosan 05.00.00 texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR:
Temirov Alisher Hoshim o‘g‘li – texnika fanlari falsafa doktori (PhD),Dotsent.
TAHRIRIYAT KENGASH RAISI:
Fozilov Sadriddin Fayzullayevich – texnika fanlari doktori, professor
TAHRIRIYAT KENGASH A’ZOLARI

TEXNIKA FANLARI/ TECHNICAL SCIENCES/ ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Bozorov G‘ayrat Rashidovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Abdurahmonov Olim Rustamovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Adizov Bobur Zamirovich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti, professor
Hayitov Ruslan Rustamjonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Jumayev Qayum Karimovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Berdiyev Dorob Murodovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor
Maxmudov Rafiq Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Tilloyev Lochin Ismatilloyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Raxmonov Qahramon Sanakulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Barakayev Nusratullo Rajabovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor.
Jo‘rayev Xayrullo Fayziyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Panoyev Erali Rajabboyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Ataullayev Sherzod Nabiullyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Malik Negmurodovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Axmedova Ozoda Bahronovna
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti.
Safarov Bahri Jumayevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Xaydarov Axtam Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Safarov Jasur Alijon o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

KIMYO FANLARI/ CHEMICAL SCIENCES/ ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Axmedov Voxid Nizomovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Umarov Baqo Bafoyevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Kodirov Abduaxad Abduraximovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Qurbonov Mingniqul Jumagulovich
Qarshi davlat Universiteti, dotsent
Turemuratov Sharibay Naurizbaevich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Qoraqalpog‘iston bo‘limi Bosh ilmiy kotibi, professor
Tursunov Kaxor Shonazarovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Do‘stov Hamro
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Panoyev Nodir Shavkatovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Olimov Bobur Bahodir o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Kasimov Sherzod Abduazimovich
Termiz Davlat Universiteti, professor.
Aliqulov Rustam Valiyevich
Termiz Davlat Universiteti, professor
Tropov Xamza Tursunovich
Samarqand Davlat Universiteti, professor

IQTISODIYOT FANLARI/ ECONOMICS/ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Nizamov Aslitdin Badreddinovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Boboyev Akmal Choriyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Ergashxojayeva Shaxnoza Djasurovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Saidaxmedova Nodira Ilxomovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Muxsinov Bekzod Toxirovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shakarov Qulmat Ashirovich
Renessans ta'lim universiteti,dotsent.
Jumaeva Zulfiya Qayumovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Norova Salomat Yusupovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Avezova Shaxnoza Maxmudjonovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Jalilov Jamshid G‘anijonovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, dotsent
Xasanova Gulruh Djumanazarovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

PEDAGOGIKA FANLARI/ PEDAGOGICAL SCIENCES / ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Siddiqova Sadoqat G‘afforovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Zoyirov Erkin Xalilovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, DSc, professor
Gaffarov Feruz Hasanovich
Puchon Universiteti, *professor*
Ruziyev Davron Yuldashevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Muradova Firuza Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Yunusova Gulandon Samiyevna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
To‘xtayeva Zebo Sharifovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Navro‘zova Gulchixra Nigmatovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Uzoqova Laylo Polvonovna
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.
To‘raqulova Marjona Qiyom qizi
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Muradova Zarina Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Sanjar Aslonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shodiyev Jahongir Jo‘raqulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent
Gaffarov Laziz Hasanovich
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.

Tahririyat a’zolarning to‘liq ro‘yxati jurnalning www.devos.uz saytida keltirilgan.

Tahririyat hay’ati a’zolarining tarkibini o‘zgartirish hamda qo‘shimcha kiritish yoki tahririyat a’zoligidan chiqarish bosh muharrir tomonidan amalga oshiriladi.

ISSN 3030-3907

Development of science ilmiy jurnali 2024 yil 15 aprel kuni №256445 sonli guvohnoma bilan Davlat ro‘yxatidan o‘tgan.

To‘plam elektron ko‘rinishda (pdf formatida) mualliflarga taqdim etiladi. To‘plamga kiritiladigan maqolalarning mazmuni, ulardagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligiga hamda har qanday fikr - mulohazalarga mualliflarning o‘zlari mas’ul hisoblanadilar. Talablarga javob bermaydigan maqolalar to‘plamga kiritilmaydi. Tashkiliy qo‘mita maqola matnini qisqartirish, qisman tuzatish kiritish, seksiyalarga joylashtirish huquqiga ega.

ISSN 3030-3907

IJTIMOIY-IQTISODIY GLOBALLASHUV SHAROITIDA TA'LIM XIZMATLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI: NAZARIY ASOSLAR, MODELLASHTIRISH VA EKSPERIMENTAL TAHLIL

Babayeva Lola Ibragimovna
Qarshi Davlat Universiteti, Turizm va marketing kafedrasi dotsenti
E-mail: lolababa162@gmail.com
Boitova Nelufar Olti qizi.
Qarshi Davlat Universiteti, Turizm va marketing kafedrasi Savdo ishi yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada ijtimoiy-iqtisodiy globallashuv sharoitida ta'lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish masalasi pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Bugungi kunda ta'lim tizimi nafaqat bilim beruvchi institut, balki global mehnat bozori uchun raqobatbardosh kadrlar tayyorlovchi muhim ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmga aylanib bormoqda. Shu sababli ta'lim xizmatlari sifati, ularning moslashuvchanligi va innovatsionligi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Maqolada ta'lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirishga ta'sir etuvchi pedagogik omillar, xususan, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli ta'lim texnologiyalari, interaktiv o'qitish metodlari va individual ta'lim trayektoriyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu mexanizmlarning o'zaro bog'liqligi asosida konseptual model ishlab chiqilib, uning samaradorligi eksperimental usulda baholanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagogik jarayonlarni modernizatsiya qilish va raqamlashtirish ta'lim xizmatlari sifatini sezilarli darajada oshiradi hamda ularning raqobatbardoshligini mustahkamlaydi. Maqolada xalqaro tajribalar va zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida O'zbekiston ta'lim tizimi uchun mos takliflar ishlab chiqilgan bo'lib, ular ta'lim sifatini oshirish, boshqaruv samaradorligini kuchaytirish va inson kapitalini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so`zlar: globallashuv, ta'lim xizmatlari, raqobatbardoshlik, pedagogik mexanizmlar, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli ta'lim, innovatsion metodlar, ta'lim sifati

Аннотация. В данной статье с педагогической точки зрения анализируется проблема повышения конкурентоспособности образовательных услуг в условиях социально-экономической глобализации. В современных условиях система образования становится не только институтом передачи знаний, но и важным социально-экономическим механизмом подготовки конкурентоспособных кадров для глобального рынка труда. В связи с этим особую актуальность приобретают качество образовательных услуг, их гибкость и инновационность. В статье исследуются педагогические

ISSN 3030-3907

факторы, влияющие на повышение конкурентоспособности образовательных услуг, в частности компетентностный подход, цифровые образовательные технологии, интерактивные методы обучения и индивидуальные образовательные траектории. Кроме того, на основе взаимосвязи данных механизмов разработана концептуальная модель, эффективность которой оценена экспериментальным методом. Результаты исследования показывают, что модернизация и цифровизация педагогических процессов значительно повышают качество образовательных услуг и укрепляют их конкурентоспособность. На основе международного опыта и современных научных подходов разработаны предложения, адаптированные для системы образования Узбекистана, направленные на повышение качества образования, эффективности управления и развитие человеческого капитала.

Ключевые слова: глобализация, образовательные услуги, конкурентоспособность, педагогические механизмы, компетентностный подход, цифровое образование, инновационные методы, качество образования.

Abstract. This article analyzes the issue of improving the competitiveness of educational services in the context of socio-economic globalization from a pedagogical perspective. Today, the education system is becoming not only an institution for providing knowledge but also an important socio-economic mechanism for training competitive specialists for the global labor market. Therefore, the quality, flexibility, and innovativeness of educational services are gaining significant importance. The article examines pedagogical factors influencing the competitiveness of educational services, particularly the competency-based approach, digital educational technologies, interactive teaching methods, and individualized learning trajectories. In addition, a conceptual model based on the interrelation of these mechanisms was developed, and its effectiveness was evaluated experimentally. The research findings indicate that the modernization and digitalization of pedagogical processes significantly improve the quality of educational services and strengthen their competitiveness. Based on international experience and modern scientific approaches, recommendations adapted to the education system of Uzbekistan were developed to enhance educational quality, improve management efficiency, and develop human capital.

Keywords: globalization, educational services, competitiveness, pedagogical mechanisms, competency-based approach, digital education, innovative methods, quality of education.

KIRISH.

So‘nggi yillarda ijtimoiy-iqtisodiy globallashuv jarayonlari ta’lim tizimining mazmuni, shakli va funksiyalariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Endilikda ta’lim faqat bilim berish jarayoni sifatida emas, balki iqtisodiy rivojlanishning muhim omili, inson kapitalini shakllantiruvchi strategik resurs sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, bilimlar iqtisodiyoti shakllanayotgan hozirgi davrda ta’lim xizmatlari sifati va ularning raqobatbardoshligi davlatlar taraqqiyotining asosiy mezonlaridan biriga aylanib bormoqda. Globallashuv sharoitida ta’lim tizimi oldida yangi va murakkab vazifalar yuzaga kelmoqda. Bir tomondan, mehnat bozori tobora murakkablashib, yuqori malakali, moslashuvchan va kreativ fikrlovchi kadrlarni talab qilmoqda. Ikkinchi tomondan, ta’lim xizmatlari bozori kengayib, unda oliy ta’lim muassasalari o‘rtasida raqobat kuchaymoqda. Natijada, ta’lim muassasalari o‘z faoliyatini yangicha yondashuvlar asosida tashkil etishga, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishga va ta’lim sifatini oshirishga majbur bo‘lmoqda. Shu nuqtai nazardan, ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish muammosi ko‘p qirrali bo‘lib, u iqtisodiy, boshqaruv va pedagogik omillarning o‘zaro uyg‘unligini talab etadi. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ta’lim tizimidagi ko‘plab islohotlar aynan tashkiliy va texnologik jihatlarga qaratilgan bo‘lsa-da, pedagogik jarayonlarning ichki mexanizmlariga yetarlicha e’tibor berilmayapti. Vaholanki, ta’lim sifatini belgilovchi asosiy omil bu — o‘qitish jarayonining mazmuni va metodologiyasidir.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar ta’limda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish, raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish va interaktiv metodlarni qo‘llash ta’lim natijadorligini sezilarli darajada oshirishini ko‘rsatmoqda. Xususan, masofaviy ta’lim, aralash (blended) ta’lim, sun’iy intellekt asosidagi o‘qitish tizimlari va individual ta’lim trayektoriyalari o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa ta’lim xizmatlarining nafaqat ichki sifat ko‘rsatkichlarini, balki ularning bozor sharoitidagi raqobatbardoshligini ham belgilaydi. O‘zbekiston sharoitida ham ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, uni xalqaro standartlarga moslashtirish va raqamlashtirish jarayonlari jadallik bilan olib borilmoqda. Shu bilan birga, ta’lim xizmatlari sifatini oshirish va ularning xalqaro miqyosda raqobatbardoshligini ta’minlash masalasi hali ham dolzarbligicha qolmoqda. Bu esa pedagogik mexanizmlarni ilmiy asosda qayta ko‘rib chiqish, ularni tizimli ravishda takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — ijtimoiy-iqtisodiy globallashuv sharoitida ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirishning pedagogik mexanizmlarini nazariy jihatdan asoslash, ularni modellashtirish va eksperimental tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun maqolada pedagogik

ISSN 3030-3907

mexanizmlarning mohiyati ochib beriladi, ularning tarkibiy elementlari tizimlashtiriladi hamda amaliy samaradorligi ilmiy usullar yordamida baholanadi. Tadqiqot natijalari ta'lim xizmatlari sifatini oshirish, ta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish va inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflarni ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

ADADBIYOTLAR SHARHI. Ta'lim xizmatlari raqobatbardoshligi masalasi so‘nggi yillarda xalqaro ilmiy hamjamiyatda keng muhokama qilinayotgan dolzarb yo‘nalishlardan biriga aylandi. Ushbu muammo ko‘p qirrali bo‘lib, u iqtisodiyot, menejment va pedagogika fanlari kesishgan nuqtada shakllanadi. Shu bois, mavjud ilmiy adabiyotlarni tahlil qilishda turli yondashuvlar va konsepsiyalarni kompleks tarzda ko‘rib chiqish muhimdir. Avvalo, raqobatbardoshlik tushunchasining nazariy asoslari klassik iqtisodiy maktab vakillari tomonidan ishlab chiqilgan. Xususan, Porter (1990) o‘zining “Competitive Advantage of Nations” asarida raqobatbardoshlikni resurslardan samarali foydalanish va innovatsiyalar orqali ustunlikka erishish bilan izohlaydi. Ushbu yondashuv keyinchalik ta'lim sohasiga ham tatbiq etilib, ta'lim xizmatlari sifati, innovatsionligi va moslashuvchanligi asosiy mezon sifatida qarala boshlandi. Kotler va Keller (2016) esa xizmatlar marketingi nuqtai nazaridan ta'lim xizmatlarini mijozga yo‘naltirilgan tizim sifatida tahlil qilib, uning raqobatbardoshligini talab va taklif o‘rtasidagi muvozanat orqali izohlaydi. Zamonaviy tadqiqotlarda ta'lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirishda inson kapitali nazariyasi muhim o‘rin tutadi. Becker (1993) tomonidan asoslab berilgan ushbu nazariyaga ko‘ra, ta'lim investitsiya sifatida qaraladi va u iqtisodiy o‘sishga bevosita ta'sir ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan, ta'lim tizimining samaradorligi nafaqat bilim berish darajasi bilan, balki mehnat bozori talablariga mos kadrlar tayyorlash qobiliyati bilan baholanadi.

Pedagogik nuqtai nazardan esa, ta'lim xizmatlari sifatini belgilovchi asosiy omil o‘qitish jarayonining mazmuni va metodologiyasidir.

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda kompetensiyaviy yondashuv keng tarqalgan bo‘lib, u o‘quvchilarning faqat nazariy bilim emas, balki amaliy ko‘nikma va malakalarni egallashiga qaratilgan (Mulder, 2017). Ushbu yondashuv ta'lim xizmatlarining amaliy qiymatini oshirib, ularning raqobatbardoshligini mustahkamlaydi. Raqamlashtirish jarayonlari ham ta'lim tizimining transformatsiyasida muhim rol o‘ynamoqda. OECD (2021) va World Bank (2020) hisobotlariga ko‘ra, raqamli texnologiyalarni ta'limga joriy etish o‘quv jarayonining samaradorligini oshiradi, resurslardan foydalanishni optimallashtiradi va ta'lim xizmatlarining ommaviyligini kengaytiradi. Masalan, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim platformalari individual o‘quv trayektoriyalarini shakllantirish imkonini beradi, bu esa o‘quvchilarning bilim o‘zlashtirish

ISSN 3030-3907

darajasini oshiradi. Shuningdek, blended learning (aralash ta’lim) modeli ham zamonaviy ta’lim tizimida keng qo‘llanilmoqda. Graham (2013) ushbu modelni an’anaviy va onlayn ta’limning integratsiyasi sifatida ta’riflab, uning afzalliklari sifatida moslashuvchanlik, individual yondashuv va samaradorlikni ko‘rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, aralash ta’lim modelini qo‘llagan o‘quvchilar an’anaviy usulda o‘qiganlarga nisbatan yuqori natijalarga erishgan. Ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirishda institutsional omillar ham muhim ahamiyatga ega. North (1990) ta’kidlaganidek, institutlar samarali faoliyat yuritishi uchun barqaror qoidalar va mexanizmlar zarur. Ta’lim tizimida bu boshqaruvning shaffofligi, sifat nazorati va akkreditatsiya tizimlari orqali namoyon bo‘ladi. Shu jihatdan, xalqaro reytinglar va akkreditatsiya tizimlari ta’lim muassasalari raqobatbardoshligini baholashda muhim indikator sifatida xizmat qiladi. Biroq, mavjud adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish bo‘yicha ko‘plab tadqiqotlar mavjud bo‘lsa-da, pedagogik mexanizmlarni tizimli ravishda modellashtirish va ularning eksperimental tahliliga yetarlicha e’tibor berilmagan. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan O‘zbekiston sharoitida ushbu masala hali ham yetarli darajada o‘rganilmagan. Shu sababli, mazkur maqola mavjud ilmiy yondashuvlarni umumlashtirgan holda, pedagogik mexanizmlarning konseptual modelini ishlab chiqish va uning amaliy samaradorligini eksperimental asosda baholashga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Mazkur tadqiqotda ijtimoiy-iqtisodiy globallashuv sharoitida ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirishning pedagogik mexanizmlarini aniqlash, ularni nazariy va amaliy jihatdan asoslash hamda samaradorligini baholashga qaratilgan kompleks metodologik yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqot metodologiyasi tizimli, kompetensiyaviy, innovatsion va integratsion yondashuvlarga asoslandi. Tadqiqot jarayonida avvalo ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligi, pedagogik boshqaruv, inson kapitali, innovatsion ta’lim texnologiyalari hamda globallashuv jarayonlari bilan bog‘liq mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Ushbu bosqichda qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Shuningdek, rivojlangan davlatlarning ta’lim xizmatlari bozoridagi tajribasi o‘rganilib, ularning samarali pedagogik mexanizmlari umumlashtirildi. Tadqiqotning empirik qismida oliy ta’lim muassasalari faoliyati misolida ta’lim xizmatlari sifati va raqobatbardoshligiga ta’sir etuvchi omillar aniqlash uchun sotsiologik so‘rovnoma, ekspert baholash va kuzatuv metodlari qo‘llanildi. Respondentlar sifatida professor-o‘qituvchilar, talabalar hamda ta’lim boshqaruvi mutaxassislari jalb etildi. So‘rovnoma natijalari asosida pedagogik omillarning ta’lim xizmatlari samaradorligiga ta’siri statistik jihatdan tahlil qilindi.

ISSN 3030-3907

Shuningdek, tadqiqotda pedagogik mexanizmlarning konseptual modeli ishlab chiqildi. Modelda ta’lim sifati, raqamlashtirish darajasi, innovatsion pedagogik texnologiyalar, akademik mobillik, xalqaro hamkorlik va kompetensiyaviy yondashuv kabi omillarning o‘zaro bog‘liqligi tizimli ravishda ifodalandi. Modelni shakllantirishda strukturaviy-funksional tahlil, iqtisodiy-matematik modellashtirish va grafik vizualizatsiya usullaridan foydalanildi. Eksperimental tadqiqot bosqichida ishlab chiqilgan pedagogik mexanizmlarning samaradorligini aniqlash maqsadida tajriba-sinov ishlari amalga oshirildi. Tajriba va nazorat guruhlari shakllantirilib, ularda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion ta’lim metodlari joriy etildi. Olingan natijalar taqqoslama tahlil asosida baholandi hamda ularning ishonchliligi matematik-statistik usullar, jumladan foizli tahlil, korrelyatsion tahlil va dinamik taqqoslash metodlari yordamida tekshirildi. Natijada tadqiqot metodologiyasi ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirishning pedagogik mexanizmlarini kompleks baholash, ularning amaliy samaradorligini aniqlash hamda zamonaviy globallashuv sharoitida rivojlantirish yo‘nalishlarini ishlab chiqishga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR. Ushbu tadqiqotni tashkil etishda masalaga haddan tashqari “quruq” nazariy yondashuvdan qochib, real ta’lim jarayoniga yaqinroq turadigan, amaliy natija beradigan uslubni tanlashga harakat qilindi. Chunki ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligi — bu faqat tushuncha emas, balki kundalik pedagogik faoliyatda seziladigan real natijadir. Shu sababli tadqiqot metodologiyasi nazariy tahlil bilan cheklanib qolmay, amaliy tajriba va eksperiment bilan boyitildi. Tadqiqotda aralash yondashuv (mixed approach) qo‘llanildi. Ya’ni bir tomondan ilmiy adabiyotlar, mavjud nazariyalar va xalqaro tajribalar o‘rganildi, ikkinchi tomondan esa real o‘quv jarayonida sinov o‘tkazildi. Bu yondashuv masalaga har ikki tomondan — nazariy va amaliy jihatdan qarash imkonini berdi. Ish uch bosqichda olib borildi. Dastlab mavjud holat o‘rganildi, ya’ni talabalarning bilim darajasi, darslarga qiziqishi, o‘qitish metodlarining samaradorligi tahlil qilindi. Keyingi bosqichda shu muammolarni hisobga olgan holda pedagogik model ishlab chiqildi. Eng muhim bosqich esa ushbu modelni amaliyotda sinab ko‘rish bo‘ldi. Tadqiqot oliy ta’lim muassasasida olib borildi. Unda jami 120 nafar talaba ishtirok etdi. Ular ikki guruhga bo‘lindi:

- 60 nafar talaba — eksperimental guruh
- 60 nafar talaba — nazorat guruhi

Guruhlarni shakllantirishda ularning boshlang‘ich bilim darajasi deyarli bir xil bo‘lishiga e’tibor berildi. Bu keyinchalik olingan natijalarni solishtirishda muhim ahamiyatga ega bo‘ldi. Tadqiqot davomida bir nechta usullar birgalikda qo‘llanildi. Masalan:

ISSN 3030-3907

• Kuzatuv — oddiy qilib aytganda, dars jarayoni diqqat bilan kuzatildi. Qaysi metod ishlayapti, qaysisi yo‘q — shu aniqlandi.
• So‘rovnoma — talabalardan bevosita fikr olindi. Ular darslar haqida nima o‘ylaydi, qaysi usullar ularga qulay — shu o‘rganildi.
• Eksperiment — eng muhim qism. Yangi pedagogik yondashuvlar amalda qo‘llab ko‘rildi.
• Taqqoslash — eski va yangi usullar natijalari solishtirildi.

Tadqiqotda ishlab chiqilgan model murakkab sxema emas, balki sodda va amaliy jihatdan tushunarli tizimga asoslandi. U beshta asosiy qismdan iborat bo‘ldi:

1. Maqsad — ta’lim sifatini oshirish va talabani real hayotga tayyorlash
2. Mazmun — faqat nazariya emas, balki amaliy ko‘nikmalarni berish
3. Usullar — interaktiv darslar, muammoli vaziyatlar, muhokamalar
4. Texnologiya — onlayn platformalar, raqamli vositalar
5. Natija — talabaning bilim darajasi va mustaqil fikrlashi

Aslida, modelning asosiy g‘oyasi juda oddiy: talaba darsda passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi bo‘lishi kerak.

Eksperimental guruhda darslar biroz boshqacha tashkil qilindi. An’anaviy “ma’ruza va yozish” usulidan biroz chetga chiqildi. Quyidagilar qo‘llanildi:

• muammoli savollar asosida dars boshlash
• kichik guruhlarda ishlash
• real hayotiy vaziyatlarni muhokama qilish
• raqamli platformalardan foydalanish
• har bir darsda fikr almashish

Nazorat guruhida esa odatdagi, an’anaviy usullar davom ettirildi. Eksperiment bir semestr davomida olib borildi. Bu vaqt ichida talabalar asta-sekin yangi tizimga moslashdi. Natijalarni baholashda faqat ballarga qarab qolmadi. Bir nechta mezon hisobga olindi:

• talabalar baholari
• ularning darsdagi faolligi
• mustaqil fikrlash darajasi
• darsdan qoniqish hissi

Eng qiziq tomoni shundaki, ayrim talabalar dastlab yangi usullarga biroz qiynaldi, lekin vaqt o‘tishi bilan ular ancha faol va mustaqil bo‘lib borishdi.

Umuman olganda, tadqiqot metodologiyasi shuni ko‘rsatdiki, ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish uchun faqat tashkiliy o‘zgarishlar yetarli emas. Eng katta o‘zgarish aynan dars ichida, pedagogik jarayonning o‘zida bo‘lishi kerak.

ISSN 3030-3907

Tadqiqotning bu bosqichida asosiy e’tibor qog‘ozdagi modelga emas, balki u amalda qanday ishlaganiga qaratildi. Chunki nazariyada hamma narsa chiroyli ko‘rinadi, lekin haqiqiy natija dars jarayonida, talabaning o‘zgarishida namoyon bo‘ladi. Eksperiment boshlanishidan oldin ikkala guruh ham deyarli bir xil holatda edi. Talabalar bilim darajasi o‘rtacha, darsdagi faollik esa unchalik yuqori emas edi. Ko‘pchilik darsda tinglovchi rolida qolib, faollik kam namoyon qilardi. Oddiy qilib aytganda, bu biz ko‘nikib qolgan klassik holat edi: o‘qituvchi tushuntiradi, talaba yozadi, lekin hamma ham chuqur o‘ylab, faol ishtirok etavermaydi. Bir semestr davomida eksperimental guruhda darslar boshqacha tashkil etildi. Darslar ko‘proq muloqotga, muhokamaga va mustaqil fikrlashga yo‘naltirildi. Shu kichik o‘zgarishlar asta-sekin katta natija bera boshladi.

Semestr oxiriga kelib quyidagi holat kuzatildi:

- talabalar darsda ancha faol bo‘lib qoldi;
- savol berishdan cho‘chimaydigan bo‘ldi;
- fikrini asoslab gapirishga harakat qildi;
- darsni “majburiyat” emas, jarayon sifatida qabul qila boshladi.

Eng muhim o‘zgarish — talabalar o‘qishga boshqacha qaray boshladi.

Raqamlar ham bu o‘zgarishni tasdiqladi. Eksperimental guruhda o‘rtacha baholar sezilarli oshdi. Bu oddiy “ball ko‘tarildi” degani emas — bu bilim sifati yaxshilanganini ko‘rsatadi. Nazorat guruhida ham kichik o‘sish bo‘ldi, lekin u tabiiy jarayon doirasida qoldi. Eksperimental guruhdagi o‘sish esa ancha sezilarli bo‘ldi.

Eng qiziq jihat shundaki, o‘zgarish faqat baholarda emas, balki talabalar fikrlashida ham sezildi. Masalan:

- oldin tayyor javob kutgan talabalar endi o‘zi izlanishga harakat qila boshladi;
- muammoli savollarda tezroq fikr yurita boshladi;
- jamoada ishlash ko‘nikmasi ancha yaxshilandi.

Bu esa ta’limning asl maqsadiga yaqinlashganini ko‘rsatadi.

So‘rovnoma natijalari ham juda muhim ma’lumot berdi. Eksperimental guruhdagi talabalar darslar haqida quyidagilarni aytdi:

- “darslar qiziqarli bo‘ldi”;
- “o‘z fikrimni aytish imkoniyati paydo bo‘ldi”;
- “faqat yozib o‘tirishdan ko‘ra, muhokama qilish osonroq ekan”;
- “material yaxshiroq yodda qolmoqda”.

Bu oddiy gaplar bo‘lsa ham, ularning ortida katta pedagogik o‘zgarish turibdi.

Tahlil davomida shunday xulosa qilish mumkin bo‘ldi: muammo ko‘pincha talabaning o‘zida emas, balki o‘qitish usulida bo‘ladi.

Agar dars:

ISSN 3030-3907

• faqat bir tomonlama bo‘lsa → talaba passiv bo‘ladi
• interaktiv bo‘lsa → talaba o‘z-o‘zidan faollashadi

Shu sababli eksperimental guruhda qo‘llanilgan oddiy o‘zgarishlar (savol berish, muhokama, guruh ishlari) katta natija berdi.

Natijalar shuni ham ko‘rsatdiki, pedagogik usullar bilan natija o‘rtasida aniq bog‘liqlik bor. Oddiy qilib aytganda:

• qancha ko‘p interaktivlik → shuncha yaxshi natija
• qancha ko‘p ishtirok → shuncha chuqur o‘zlashtirish

Bu bog‘liqlik tasodifiy emas, balki tizimli ekanligi kuzatildi. Tadqiqotdan kelib chiqqan eng oddiy, lekin muhim xulosa shuki:

Talabani o‘zgartirish uchun avvalo darsni o‘zgartirish kerak. Ya’ni, ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish uchun:

• yangi bino qurish yetarli emas,
• yangi fan qo‘shish ham yetarli emas, eng muhim o‘zgarish — pedagogik jarayonning o‘zida bo‘lishi kerak.

Olingan natijalarni shunchaki “yaxshi chiqdi” deb baholash yetarli emas. Muhimi — bu natijalar nimani anglatadi, ular boshqa tadqiqotlar bilan qanchalik mos keladi va eng asosiysi, amaliyot uchun qanday xulosa chiqarish mumkin — shuni tushunishdir. Avvalo, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligi masalasi ko‘p hollarda noto‘g‘ri talqin qilinadi. Amaliyotda bu tushuncha ko‘pincha tashqi omillar bilan bog‘lanadi: yangi bino, zamonaviy jihozlar, xalqaro hamkorlik va hokazo. Albatta, bular muhim, lekin tadqiqot natijalari yana bir bor ko‘rsatdiki, asosiy omil — bu darsning o‘zi, ya’ni pedagogik jarayondir. Bu xulosa xalqaro tadqiqotlar bilan ham mos keladi. Masalan, kompetensiyaviy yondashuvni o‘rgangan tadqiqotchilar (Mulder, 2017) ta’lim samaradorligi aynan o‘quv jarayonining tashkil etilishiga bog‘liqligini ta’kidlaydi. Shuningdek, raqamli texnologiyalarni ta’limga integratsiya qilish bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar (OECD, 2021) ham shuni ko‘rsatadiki, texnologiyaning o‘zi emas, balki uni qanday qo‘llash muhim hisoblanadi. Bizning natijalar ham aynan shu fikrni tasdiqladi. Biroq, bu yerda bir muhim jihatni tan olish kerak: har qanday yangi pedagogik yondashuv darhol natija bermaydi. Eksperiment davomida ham ayrim talabalar dastlab yangi usullarga moslashishda qiynaldi. Bu tabiiy holat, chunki ko‘p yillar davomida shakllangan an’anaviy o‘qitish tizimidan chiqish oson emas.

Demak, pedagogik o‘zgarishlar bosqichma-bosqich va tizimli ravishda amalga oshirilishi kerak. Yana bir muhim jihat — o‘qituvchining roli. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, eng zamonaviy texnologiyalar ham o‘qituvchining faolligi va yondashuvisiz kutilgan natijani bermaydi. Ya’ni, muammo ko‘pincha texnologiya yetishmasligida emas, balki undan samarali foydalanish ko‘nikmasida bo‘ladi. Bu

ISSN 3030-3907

esa o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishini alohida e’tiborga olish zarurligini ko‘rsatadi. Shuningdek, tadqiqot natijalari ta’limda individual yondashuvning ahamiyatini yana bir bor tasdiqladi. Har bir talaba bir xil tezlikda va bir xil usulda o‘rganmaydi. Eksperimental guruhda aynan shu jihat hisobga olingani natijaning oshishiga sabab bo‘ldi. Bu esa ta’lim xizmatlari sifatini oshirishda “hamma uchun bir xil model” samarasiz ekanini ko‘rsatadi. Biroq tadqiqotning ayrim cheklovlari ham mavjud. Masalan, eksperiment faqat bir semestr davomida o‘tkazildi va ishtirokchilar soni nisbatan cheklangan edi. Bundan tashqari, barcha fanlar yoki barcha ta’lim yo‘nalishlari uchun natijalar bir xil bo‘lishi ham kafolatlanmaydi. Shu sababli kelgusida tadqiqotni kengroq miqyosda, turli sharoitlarda o‘tkazish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish uchun murakkab va qimmat loyihalardan ko‘ra, ba’zan oddiy, lekin to‘g‘ri tashkil etilgan pedagogik yondashuvlar ko‘proq samara beradi. Eng muhimi — talabaning darsdagi ishtirokini oshirish va uni passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirishdir.

Ushbu tadqiqotni yakunlar ekanmiz, eng avvalo bir narsani aniq aytish mumkin: ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish deganda ko‘pincha tashqi o‘zgarishlar — yangi binolar, zamonaviy texnika yoki xalqaro aloqalar ko‘z oldimizga keladi. Ammo olib borilgan izlanishlar shuni ko‘rsatdiki, eng katta o‘zgarish aslida dars ichida, ya’ni pedagogik jarayonning o‘zida sodir bo‘ladi.

Tadqiqot davomida sinovdan o‘tkazilgan yondashuvlar oddiy ko‘rinsa-da, ular sezilarli natija berdi. Talabalar darsga boshqacha munosabat bilan qaray boshladi, faolroq bo‘ldi, mustaqil fikrlashga harakat qildi. Eng muhimi, ular o‘qishni “majburiyat” sifatida emas, balki o‘zlari uchun foydali jarayon sifatida qabul qila boshladi. Bu esa ta’lim sifatining oshganini bildiradi. Shu o‘rinda bir muhim xulosaga kelish mumkin: ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish uchun katta va murakkab islohotlardan boshlash shart emas. Ba’zan kichik, lekin to‘g‘ri yo‘naltirilgan pedagogik o‘zgarishlar ancha katta samara beradi. Masalan, oddiy savol-javob, muhokama yoki guruh bilan ishlash kabi metodlar talabani darsga tortadi va uning fikrlashini faollashtiradi. Tadqiqot yana shuni ko‘rsatdiki, raqamli texnologiyalar bugungi kunda ta’limning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Lekin bu yerda asosiy masala texnologiyaning o‘zida emas, balki uni qanday ishlatishda. Agar u faqat ko‘rgazma uchun bo‘lsa, natija bermaydi. Ammo to‘g‘ri qo‘llansa, u o‘quv jarayonini ancha samarali qiladi. Yana bir muhim jihat — individual yondashuv. Har bir talaba turlicha o‘rganadi, turlicha fikrlaydi. Shu sababli hammaga bir xil yondashuv har doim ham yaxshi natija bermaydi. Eksperiment davomida talabaga moslashilgan yondashuv natijaning oshishiga sezilarli ta’sir qilgani kuzatildi.

ISSN 3030-3907

XULOSA. Olingan natijalardan kelib chiqib, quyidagi takliflarni berish mumkin:

- darslarni imkon qadar interaktiv shaklga o‘tkazish, ya’ni talabani faol ishtirokchiga aylantirish;
- o‘qituvchilarning zamonaviy metodlar bo‘yicha malakasini oshirishga jiddiy e’tibor qaratish;
- raqamli texnologiyalarni shunchaki qo‘llash emas, balki uni pedagogik maqsadga xizmat qildirish;
- talabalar uchun individual yondashuvni bosqichma-bosqich joriy etish;
- dars jarayonida muntazam fikr almashish (feedback) tizimini yo‘lga qo‘yish.

Oddiy qilib aytganda, ta’limni yaxshilash uchun avvalo darsni yaxshilash kerak. Chunki talaba uchun ta’lim tizimi aynan dars orqali namoyon bo‘ladi. Agar dars samarali bo‘lsa, qolgan tizim ham asta-sekin o‘zgaradi.

Shu sababli ta’lim xizmatlari raqobatbardoshligini oshirishning eng to‘g‘ri yo‘li — bu pedagogik yondashuvni zamonaviylashtirish, talabani markazga qo‘yish va uni faol o‘quv jarayoniga jalb qilishdan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Porter Michael E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press.
2. Kotler Philip, & Keller Kevin Lane (2016). *Marketing Management* (15th ed.). Pearson Education.
3. Becker Gary S. (1993). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education* (3rd ed.). Chicago: University of Chicago Press.
4. OECD (2021). *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.
5. World Bank (2020). *World Development Report 2021: Data for Better Lives*. Washington, DC: World Bank.
6. Mulder Martin (2017). Competence-based vocational and professional education: Bridging the worlds of work and education. *Springer International Publishing*.
7. Graham Charles R. (2013). Emerging practice and research in blended learning. In M. G. Moore (Ed.), *Handbook of Distance Education* (pp. 333–350). Routledge.
8. North Douglass C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. UNESCO (2022). *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. Paris: UNESCO.

ISSN 3030-3907

10. UNWTO (2022). *Global Report on Digital Transformation and Innovation in Tourism*. Madrid: UNWTO.
11. Schwab Klaus (2017). *The Fourth Industrial Revolution*. Crown Business.
12. Salmon Gilly (2013). *E-tivities: The Key to Active Online Learning*. Routledge.
13. Biggs John, & Tang Catherine (2011). *Teaching for Quality Learning at University*. Open University Press.
14. European Commission (2020). *Digital Education Action Plan 2021–2027*. Brussels.
15. World Economic Forum (2020). *The Future of Jobs Report*. Geneva: WEF.

ISSN 3030-3907